

Kálnay Adél

Csendesedő véráram



Édesanyámat kérdezem a családról (szerencsére még jó erőben, egészségben van, nem messze tőlünk). Azt mondja, összegyűjt mindent, amiről van dokumentuma, s szívesen elmondja az emlékeit is. Örülök az emlékeinek, nagyon intenzív emlékező, soha nem leszek ilyen. Számomra a valóság furcsa elegyet alkot a képzelettel, s egyáltalán nem tudom utólag eldönteni, mi az igaz történet. Anyukám sokkal éberebb hordozója a múltnak, emlékszik nevekre, dátumokra, eseményekre, s arra is, ki mit mondott, amikor ez vagy az történt. Egyre csak csodálkozik, fiam, hogy nem emlékezhetsz arra, amikor..., ezt mondja, s láthatóan meg van döbbenve, milyen felületes, figyelmetlen lánya van neki.

Nézem édesanyám precíz feljegyzéseit. Ismerős és ismeretlen nevek, a felmenőim. A cédulák mel-

lett egy komoly, fűzött könyvecske, a Kálnay család története, egy szorgalmas Kálnay – Kálnay Emília – jóvoltából. Sosem látott, régen volt ősök nevei, ügei, eseményei. Ahogy apró jeleket hagytak a gyorsan múló időben. Kik ők vajon? Hogyan éltek, mit éreztek, mitől féltek, minek örültek? Vajon volt-e egy is köztük, aki majdnem olyan volt, mint én? Aki úgy érzett, úgy látott, úgy tudott?

A Kálnay család története a réges-rég múlt története. 1298-ban egy bizonyos Jákó – talán Zólyom megye főispánjának leszármazottja – először nevezetik Kálnay néven. A család törzse Zendi, másképp Nagy-Kálnai István. Szendi (Zend) István I. (Nagy) Lajos királytól új adományként kapta a dédapjától örökölt Kálna s egyéb birtokokat 1377-ben.

Istenem, de messze van ez, el sem látni odáig az időben! De jönnek sorban, egyre közelebb, birtokosok, katonák, tisztek és kapitányok, nemesek, papok, gazdagok és szegények, jók és rosszak, békések és békétlenek. Harcok, csaták, bosszúk, merények, járványok, pusztulások. Jönnek, jönnek egyre közelebb, végigmenetelik az évszázadokat, túlélnek, meghalnak, ölnék és megöletnek, szenvednek és szenvedtetnek. Jönnek, jönnek egyre közelebb, egyre inkább szelídülnek, hivatalnokok, tanítók lesznek, verseket írnak, újságot szerkesztenek, mintha egyre csendesebben csordogálna a vér ereikben. Jönnek, jönnek egyre közelebb, akár már láthatnám is őket, de szétszóródnak, keverednek, szétdobálja őket a történelem, ez a megvadult óriás! Az őseim ők, kiktől apámon keresztül ért el hozzám mindaz, mi átadható, a vér, a gének, a temperamentum, s mi még... Bizonyára ősi félelmeim, szorongásom is tőlük való, így képzelem.

Édesanyám céduláin gyönyörű nevek: Wollner Antal dédapám, Zavilla Alojzia (Lujza) dédanyám, Wollner János nagyapám, másfelől Kürthy Antal dédapám, Molcsányi Mária dédanyám, s Kürthy Mária nagyanyám. Ők mind sokkal ismerősebbek, nem a régmúltból, hanem gyerekkorom idejéből integetnek felém, az igaz, hogy dédszüleim csupán a szobánk faláról. Kérdezem édesanyámat, honnan valók a Wollnerek, Zavillák, hogy milyen nemzet volnának, s ő határozottan mondja, itt mindenki magyar, mi más is lenne? Nem is beszéltek sosem más nyelven, teszi hozzá. Bezzeg apai dédszüleim, a színmagyar Kálnyak németül beszéltek egymással is, gyerekeikkel is. Miért is kellene persze meglepődni ilyesmin itt, a Kárpát-medencében, ahol az ország is, akár az óceán a Hold játékára, hol kitágult, hol összehúzódott, a népek meg csodálkozhattak: anélkül, hogy elmozdultak volna helyükről, hol itt, hol ott találták magukat.

Édesanyám családja ebből alaposan kivette a részét. Ő maga fiatal lányként mentette át saját tulajdonukat egyik otthonukból a másikba. Azon a hegyen át, melyen nemrég még gombáztak, kergetőztek, s melyet akkorra már katonák őriztek, s a csordakútnak államhatár lett a neve. Nagyanyám huszonöt év alatt nem tanult meg szlovákul. Most lustaságnak, butaságnak tartanánk, akkor hősiesség volt a neve. Édesanyám az utolsó két polgárit a határon titokban átjárva tette le. Mindig éjszaka szökött át, egy magyar lókereskedő kísérte, akinek jó cimborái voltak a határőrök.

Nagyapám bányász volt, bányamester egy felvidéki bányában. Egyszer, úgy '36 táján azt mondták neki, te német nevű vagy, legyél a náci párt tagja. Fél évig fizette a tagdíjat, aztán kilépett. Se arról nem volt fogalma akkor, mit jelent ez a párt, se arról, ki az a Hitler. Csak úgy gondolta, fölösleges időtöltés ez. Nem hős volt, csak tájékozatlan. '44-ben a szlovák partizánok meg akarták ölni, mert náci volt. Ha nincs egy falubelije a partizánok között, vége van. Néha azt képezem, aki akkoriban életben maradt, az mind a véletlennek köszönheti az életét.

Gyerekkoromban gyakran jártunk Szlovákiába. Nagybátyám ott élt szlovák (tót) feleségével s két unokatestvéremmel. Különös, izgalmas utazások voltak ezek. Pick szalámis, piros paprikás utazások. Unokatestvéreim nem tudtak magyarul, én nem tudtam szlovákul. Csak néztük egymást, s vigyorogtunk kínosan. Egy kedvelt mondókánk azért volt, nem tudom, ki tanította meg nekünk, ezt mindnyájan tudtuk, bár sajátos módon csupán a felét értettük: eredj oda, tam je voda, gyere vissza, utopis sa. Egymást túkiabálva ismételtgettük hát e mondókát, közös kincsünket, az egyetlen, ami közösnek látszott. Már alig emlékszem, mit jelent. Talán ezt: eredj oda, ott van a víz, gyere vissza, mert megfúlsz. Így van-e vagy nem, meg kell kérdeznem édesanyámat. Ő tud szlovákul.

Szellemi példaképem... A kérdés nehéz. Nagyon nehéz. Hogyan tudnám felsorolni, ki mindenki nevelt engem akárcsak egy mozdulatával, egy fejbólintásával, egy szavával is? Ki tudná megmondani, vajon éppen ilyen lettem volna, amilyen vagyok, ha nem hangzik el az a mondat, ha nem húzódik gúnyos mosolyra az a száj? Persze tudom én, mit takar a kérdés: ki volt a legnagyobb hatás? De erre sem könnyű a válasz. Mert a válasz, ha egyáltalán lesz rá, sokkal később fog megszületni. Addig marad a sejtés, talán ő, talán ő...

Így aztán most leginkább Hamvas Bélára tippelök. Az első olyan gondolkodóra, akinek úgy értettem meg a gondolatait, hogy nem kellett lefordítani a

nyelvemre. Őt olvasván az volt az érzésem, mintha mindazt, amit mond, tudtam volna, csak elfelejtettem. Ő pedig most az eszembe juttatja. Hálás voltam, vagyok neki ezért. Aztán ott van Weöres Sándor. Amit ő hallott meg a nem látható világból, azt vélem hallani én is. Szavainak dallama, ritmusa bennem folytatódik tovább.

Mondok még három nevet: Bergman, Fellini, Tarkovszkij. Mindhárman nagyon fontosak számomra. Ahogy ők láttak, úgy látok én is.

Persze a legelső segítséget Andersen nyújtotta. Valamelyik karácsonyomra két példányban is megkaptam a Rút kiskacsa című könyvet. Úgy emlékszem, nem tudtam még olvasni, csupán a képeket nézegettem. Láttam szegény kiskacsát, akit ütnek, vágnak, nem tűrnek meg maguk között a baromfiudvar lakói. Megszökik, s rengeteg szörnyű élményben lesz része. Nagyon sokszor meséltem ezt el anyukámmal, nagymamámmal, s elborzadva néztem a képeket. Amint megtanultam olvasni, sokáig csak ezt olvastam. Olvastam, s elborzadtam rajta. Elszomorított kiszolgáltatottsága, magánya. De nem ez volt a legszörnyűbb. A legszörnyűbb az volt, ha elgondoltam, hogy ő sem tudja magáról, kicsoda. Csak él, s élni próbál, megfelelni akar, igazi kacsa akar lenni, miközben ő hattyú! De hiszen én se tudom magamról, ki vagyok, rémültem meg, csak azt érzem, más, mint a többiek az udvarban, s ez nagy baj volt, hiszen leginkább közējük akartam tartozni.

Ma is úgy gondolom, a rút kiskacsa történetében a nekem szóló legfontosabb üzenetet kaptam: ha nem érzed, ami lesz, csupán azt hiszed el, ami van, az a legnagyobb magány. Ez Isten csendje. Aki ezt kibírja, elviseli, az mindent kibír, mindent elvisel.

Kálmán Mikszáth



KELETI PÁLYAUDVAR